

Om Konvertering og om Landbrugets Gældsforhold.

Af Creditkassedirektør *Aksel Jensen.*

II.

Man siger, at Højkonjunkturerne skaber højere Gæld, og der kan maaske være noget om det. Priserne stiger paa alt — ogsaa paa Ejendomme.

Men stiger de mere paa disse? Og kan disse undgaa Stigning, naar alt andet stiger? Det er vel næppe muligt og vilde vel ogsaa være unaturligt. —

Men hvor er Aarsagen til den store Stigning i Landejendommenes Priser?

Først og fremmest de meget store Etableringsomkostninger.

Jeg prøvede i Efteraaret at regne ud, hvad det vilde koste at etablere en Gaard paa ca. 50 Tdr. Land, idet det havde været min Hensigt, at en Søn skulde have dette Areal fra min Ejendom.

En nærmere Beregning viste imidlertid, at en saadan Ejendom ikke kunde stilles paa Benene under 3000 Kr. pr. Td. Land, og saa vilde der endda ikke blive nogen Overflod hverken af Bygninger, Besætning eller Inventar.

Selv om jeg altsaa gerne vilde skabe en saadan Gaard og paa Forhaand vidste, at det vilde blive dyrt, maatte jeg naturligvis give op overfor en saadan Bekostning.

Men Resultatet var, at jeg saa købte en mindre Gaard til en langt større Pris, end jeg ellers kunde have tænkt mig, og Aarsagen var i dette Tilfælde ene og alene de meget store Etableringsomkostninger ved en ny Ejendom.

En anden Aarsag til Prisstigningen er det meget lille Udbud af Landejendomme. Folk er ængstelige for Fremtiden. Mange vil gerne sælge, men de tør ikke. De erindrer sig de mange der slap galt af Sted under sidste Krig. De er bange for Pengenes fremtidige Værdi, og af samme Grund er der ogsaa en Del, der køber Ejendomme, omend ikke nær saa mange, som man i Almindelighed tror.

Resultatet af dette er et meget lille Udbud, som slet ikke kan tilfredsstille Efterspørgselen. Vil en Mand købe en Ejendom, maa han give Prisen, selv om han er vel vidende om, at den er høj, og at den anbragte Kapital vanskelig kan ventes forrentet.

*

Den almindelige Anskuelse om Aarsagen til de store Ejendomspriser er jo imidlertid den, at det er de stigende Priser paa Landbrugets Produkter og den forbedrede Rentabilitet, der driver Prisen op.

Selv om dette sidste naturligvis ikke er uden Betydning, tror jeg absolut, at det er de to førstnævnte Aarsager, der er afgørende.

*

Men Kravet lyder: Prisstigningen paa Landejendomme skal standses.

Jeg tror imidlertid, at man maa gøre sig klart, at før dette kan ske, maa man fjerne Hovedaarsagerne, d. v. s. de stærkt forøgede Etableringsomkostninger og Usikkerheden eller Mistilliden til Fremtiden.

Og denne Opgave maa vist anses for uløselig i Øjeblikket.

*

Men samtidig stiger Landbrugets Gæld. Og mange Røster kræver Loft over Gælden, kraftige Foranstaltninger, Afgift ved Salg af Ejendomme o. s. v.

Spørgsmaalet er da, om saadanne Foranstaltninger fører til de ønskede Maal.

Personlig har jeg ikke megen Tro dertil. For de Købere, der har Penge nok, betyder det jo intet, om de skal bringe Gælden ned til Panteværdien, men for adskillige Unge betyder det, at de er afskaaret fra at faa en Ejendom.

Om man saa mener at kunne trøste disse Unge med, at det er til deres eget bedste, at de ikke faar en Ejendom med en stor Gæld, vil jeg anse for tvivlsomt. Og med de Erfaringer, der er høstet igennem Aarene, maa man vel ogsaa have saa megen Tillid til de Unge, der skal købe, og til de Ældre, der skal være med til at løbe en stor Del af Risikoen, at de nøje overvejer, hvad de gaar ind til.

For mig er det i al Fald ikke tiltalende, at man indfører dette Barnepigesystem overfor Landboungdommen, og jeg tror, at det vil bidrage endnu mere til, at mange af vore bedste Unge vender sig bort fra Landbruget, fordi man har spærret af for dem. Og Landbruget kan saavist nok have Brug for dem i Tiden, der kommer.

*

Et andet Middel til at hindre Prisstigningen er en Afgift, f. Eks. 10 pCt. ved Salg af Ejendomme.

Man vil da slaa to Fluere med eet Smæk: Hemme Prisstigningen og faa Penge til Støtte for Udstykningen.

Man forudsætter, at det bliver Sælgeren, der kommer til at betale Afgiften. Men er dette nu saa sikkert?

Som Forholdene ligger i Øjeblikket, tror jeg, at det blot fører til yderligere Prisstigning, og at det bliver Køberen, der kommer til at betale Gildet.

Det er den ene Side og den vigtigste, men selve Tanken om saadan en Afgift er utiltalende og tillige farlig med Fremtiden for Øje. Der er saavist lagt Afgifter nok paa Landbruget i Form af Skatter o. s. v., saaledes at vi ikke trænger til endnu flere af den Slags.

*

Saa tales der om nye Arveregler. Et System noget i Retning af det tyske.

For det første tror jeg, at dette næppe er prøvet tilstrækkeligt længe til, at man kan se Resultatet, og for det andet tror jeg, det vil blive en Skuffelse. Men selv om Foranstaltningen skulde vise sig heldig i Tyskland, vilde det være meget tvivlsomt, om den vilde passe for danske Forhold, selv i ændret Form.

Formaalet skulde være Sikkerhed for, at Ejendommene i højere Grad kan bevares for Slægten — og dette er jo et godt og tiltalende Formaal.

Men Resultatet? Jeg frygter for, at der skabes Usikkerhed med Hensyn til Forpligtelser, Dispositioner, Tilvejebringelse af Kapital, Mulighed for Forbedringer o. s. v.

Det vil muligvis medføre en mindre Gæld, men efter min Mening ogsaa en langt større Nedgang i Produktionen.

Tør man risikere et saadant Resultat?

Selv om det danske Udkast til nye Arveregler maaske paa visse Omraader kunde virke tiltalende, tror jeg, at man skal vogte sig for f. Eks. at lade Spørgsmaalet om, hvem der skal besidde Landejendommene i Fremtiden, være afhængig af en Lodtrækning, og der bliver nu en Gang to Hensyn at tage, nemlig ikke alene til Arvingen af Ejendommen, men ogsaa til de øvrige Søkende.

*

Jeg har her anført nogle af de Tanker, der er fremme for at hindre Stigningen i Ejendomspriserne og i Landbrugets Gældsbyrde, og man vil forstaa, at jeg ikke har megen Fidus til nogen af dem.

Jeg erkender aabent og ærligt, at jeg er saa gammeldags, at jeg ikke tror, at den Slags vil være til noget godt for det danske Landbrug. Ja, jeg er endda saa gammeldags, at jeg endnu tror paa, at man skal være forsigtig med at tage Ansvarret fra den enkelte og lægge over paa Staten eller Lovgivningsmagten.

Har disse Organer gjort sig mere fortjent til en saadan Tillid end den enkelte Landmand?

Jeg synes det ikke, og jeg vover endog den Paastand, at hvis den enkelte Landmand vilde disponere paa samme Maade, som Staten i en Aarrække har gjort og fremdeles gør, vilde det ikke vare længe, før det blev een stor Fattiggaard alt-sammen.

Man kan oplyse de Unge, vejlede dem, fremhæve de indvundne Erfaringer o. s. v. og tillige gøre det klart, at den, der handler forkert, selv maa tage Følgerne, enten det saa gælder

et for dyrt Køb eller en for høj Prioritering, eller hvad det nu gælder.

*

Noget helt andet er det, hvis Staten selv griber ind, som det er sket i en længere Aarrække med Hensyn til Erhvervspolitiken til Skade for Landbruget. I saa Fald paatager den sig et Ansvar, den ikke kan komme udenom, og den tager tillige Ansvaret fra den enkelte.

Selv om alt nu gaar i Retning af mere og mere Statsstyre, melder jeg mig altsaa som en af dem, der endnu tror paa, at i det lange Løb vil det være bedst at bevare Friheden for den enkelte til i størst mulig Udstrækning at foretage de Dispositioner, han anser for rigtigst, men naturligvis ogsaa under fuldt Ansvar.

Man vil maaske sige, at det er en negativ Indstilling, men jeg er saa naiv at tro, at naar man først faar prøvet alle de Mirakelkure, der skyder frem som Paddehatte, saa vil man opdage, at min Indstilling til syvende og sidst er den mest positive.

*

Men rummer den store Gæld da ikke en Fare for det danske Landbrug, vil man spørge. Og er den ikke for stor?

Jeg har besvaret det før og gentager: Den er stor, og i mange Aar har det været vanskeligt at forrente den.

Der blev derfor truffet adskillige Foranstaltninger for at støtte Landbruget. Der blev givet Kriselove, Henstandslove, Moratorie-, Akkord- og Saneringslove m. m. m., og jeg skal slet ikke underkende disse Loves Betydning, men det har kun været et Surrogat, et Plaster paa det Saar, som den ulige Erhvervspolitik har slaaet paa det danske Landbrug. Andet og mere har det ikke kunnet blive. Og naar alt kommer til alt, betød det uhyre lidt i Forhold til den Indsats, den enkelte Landmand selv har maattet gøre.

*

Skulde man derfor gøre Facit op for, hvad Staten tog, og hvad den gav det danske Landbrug i disse Aar, saa vil Landbruget have en endog meget stor ubetalt Regning til den dan-

ske Stat, et Krav, der ikke er opfyldt, men som maa noteres baade med Nutid og Fremtid for Øje.

Desværre har den øvrige Befolkning faaet den urigtige Opfattelse, at det er den, der stadig maatte betale til Landbruget, selv om det modsatte saa absolut er Tilfældet.

*

Man taler ogsaa om de store Tab ved Landbruget. Men tager man f. Eks. Statistisk Aarvog, vil man se, at Landets Banker i de 20 Aar fra 1921—40 har afskrevet godt 1000 Mill. Kr. som Tab, og vil man analysere disse, tror jeg, man maa indrømme, at det kun er en meget lille Procentdel heraf, der er tabt paa Landbruget.

Ogsaa dette bør man erindre sig, hvis man vil dele Sol og Vind lige.

*

Men hvorledes vil det være muligt for Landbruget i Fremtiden at forrente og afdrage den store Gæld?

For det første maa jeg gøre opmærksom paa, at Landbrugets Prioritetsgæld vel er steget fra 1417 Mill. Kr. i 1909 til 4125 Mill. Kr. i 1937 og antagelig ca. 4200 Mill. Kr. nu, en Stigning paa 27—2800 Mill. Kr., men samtidig er den øvrige Prioritetsgæld i Landet steget fra 1876 Mill. Kr. til 6400 Mill. Kr., eller med ca. 4500 Mill. Kr. (se Tabel 2).

	Tabel 2.			Landbrugets
	Prioritetsgæld			Løsgæld
	Landbrug Mill. Kr.	Andre Mill. Kr.	Ialt Mill. Kr.	Mill. Kr.
1909	1 417	1 876	3 293	
1926	3 123	4 007	7 130	296
1937	4 125			307
1941	ca. 4 200	ca. 6 400	ca. 10 600	
Stigning ..	2 773	4 524	7 307	

Det er saaledes en Misforstaaelse at tro, at det alene er Landbrugets Gæld, der er steget.

Den øvrige Befolkning har saavist ikke staaet tilbage, tværtimod.

Og ser man paa Kreditforeningernes Udlaan 1931—40, andrager det ialt 1017 Mill. Kr., men heraf er kun godt 100 Mill. Kr. udlaant i Landejendomme.

Tabel 3.

Landbrugets Prioritetsgæld 1937.

Kreditforeninger	1 959	Mill. Kr.
Sparekasser	731	—
Hypotekforeninger	44	—
Banker	167	—
Staten	346	—
Andre	771	—
Ialt	4 018	Mill. Kr.

Tabel 4.

Udlaan i Landejendomme.

	Kreditforeninger	Sparekasser
1931	1 880 Mill. Kr.	764 Mill. Kr.
1934	1 977 —	800 —
1937	1 989 —	846 —
1940	2 006 —	715 —

Dette tyder paa, at Forhøjelsen i Landbrugets Prioritetsgæld i disse Aar nærmest har været sekundære Laan til Dækning af de Tab, Landbruget har lidt under de daarlige Konjunkturer.

Og Laanene er igen Udtryk for, at Formuerne er flyttet fra Landbruget til de øvrige Erhverv.

*

Men er Landbrugets Gæld end steget med disse ca. 2700 Mill. Kr. i Aarene 1909—37 eller med gennemsnitlig ca. 100 Mill. Kr. om Aaret, saa mener jeg, at Værdierne er steget endnu mere, saaledes at der er flere Værdier for Gælden i Dag, end der var i 1909.

Høstudbyttet er saaledes praktisk talt fordoblet. Den dyriske Produktion er steget enormt. Landbruget har i 1909—40 haft en Overskudsudførsel paa ca. 19 952 Mill. Kr., der i overvejende Grad er kommet den øvrige Befolkning til gode, men

samtidig har den muliggjort det for Landbruget at klare sig gennem de meget svære Tider.

*

Tabel 5.

Landbrugets Eksport.

	Udførsel Mill. Kr.	Gennemsnit Mill. Kr.	Indførsel Mill. Kr.	Gennemsnit Mill. Kr.	Overskuds- udførsel Mill. Kr.	Gennem- snit Mill. Kr.
1926—40	16 335	1 089	5 069	338	11 266	751
1916—40	26 936	1 077	9 190	368	17 746	710
1909—16	4 048	578	1 842	263	2 206	315
1909—40	30 984		11 032		19 952	

Landbruget staar endnu i Dag med et mægtigt Produktionsapparat, Krigen har vel allerede reduceret det stærkt, og fortsætter den, vil hver Dag bringe en ny Reduktion, men endnu er den store Kærne i Behold. Endnu producerer det danske Landbrug ikke alene saaledes, at Befolkningen faar bedre, rigeligere og billigere Fødemidler, end der kan opvises noget andet Sted, men ogsaa saa meget, at der bliver noget til Eksport, og for denne kan der hjemføres nødvendige Varer til hele Befolkningen.

*

Man mener, at Landbruget tjener for meget. Tænk en Gang 7,1 pCt. i Forrentning. Er det ikke ganske urimeligt? Mange mener det, og der gøres mange velmente Forsøg paa at bringe Landbrugets Indtægter ned.

Man er i det hele taget saa omsorgsfuld overfor Landbruget, men man glemmer imidlertid to Ting. For det første at Landbruget i 15 Aar har maattet nøjes med en Forrentning paa 2,5 pC. og saaledes har en endog meget stor ubetalt Regning til det øvrige Samfund, og dernæst glemmer man at lægge Mærke til Indtægterne andre Steder. Se f. Eks. paa en stor Række af vore Aktieselskabers Regnskaber. Prøv at gaa dem lidt efter baade for i Aar og tidligere Aar, og man vil opdage, at det er helt andre Procenter end dem, Landbruget maa regne med. (Se Tabel 6.)

Tabel 6.

Landbrugets Forrentningsprocent 1925—41.

1925/26	1,2	1929/30	4,3	1933/34	2,9	1937/38	3,6
1926/27	1,1	1930/31	0,5	1934/35	3,1	1938/39	3,5
1927/28	1,5	1931/32	÷0,4	1935/36	3,3	1939/40	3,8
1928/29	4,9	1932/33	2,3	1936/37	1,9	1940/41	7,1

København er maaske beskeden i Aar med en Indtægtsfremgang paa 86 Mill. Kr. Men tag f. Eks. Esbjerg. I 1939 havde den en Indtægt af 24 Mill. Kr., i 1940 ca. 34 Mill. Kr. og i 1941 ca. 57 Mill. Kr., eller langt mere end en Fordobling paa to Aar. Og i en lille By samt Hirtshals er Indtægterne steget fra 2,4 Mill. Kr. i 1940 til 3,6 Mill. Kr. i 1941. Og man kunde gaa videre til Byerne i Jylland og andre Steder, til Industrier o. s. v.

Alt dette interesserer imidlertid ikke nær saa meget i den offentlige Diskussion som Landbrugets Indtægter. Det er dem, der skal skæres ned. Det er overfor disse, Misundelsen gror.

For det første er det kun i et Aar, der har været en saa god Forrentningsprocent, men for det andet skal der fra denne trækkes betydelige Realisationsindtægter.

Nogle mener, at de andrager 1 pCt., andre — hvortil jeg hører — mener snarere, at det er 2 pCt., fordi der er saa mange Forringelser, som det er vanskeligt at omsætte i bestemte Tal, og jeg tror, der sker et langt større Formueforbrug ved Forringelse af hele Produktionsapparatet, end man almindeligvis regner med, saa den egentlige Forrentningsprocent for sidste Aar antagelig vil ligge omkring 5—6 pCt.

Er der saa egentlig noget at være særlig misundelig over? Og tror man virkelig, at dette kan bøde paa 15 daarlige Aar eller være tilstrækkelig Rygstød for en usikker Fremtid?

Landbruget har jo i mange Aar indtaget en meget beskeden Plads med Hensyn til Indtægterne. Statistiske Efterretninger meddeler saaledes for sidste Skatteaar følgende Indtægter:

Selvstændige Landbrugere	2196 Kr.
Arbejdere i Haandværk og Industri	2372 "
Funktionærer	2838 "
Tjenestemænd og Kontorpersonale	3722 "

Og ser vi paa Formue- og Indtægtsforhold i Aarene 1909—37 er disse:

	Formueforhold			Indtægtsforhold		
	Landbrug Mill. Kr.	Andre Mill. Kr.	Ialt Mill. Kr.	Landbrug Mill. Kr.	Andre Mill. Kr.	Ialt Mill. Kr.
1909	1 825	2 542	4 367	169	567	736
1924	3 498	6 668	10 166	584	2 979	3 563
1933	1 779	7 106	8 885	204	2 407	2 611
1937	2 026	7 964	9 990	353	3 193	3 546
Stigning						
1909—37	201	5 422	5 623	184	2 626	2 810

Naar man ser disse Tal, maa man vist indrømme, at der ikke er noget at misunde Landbruget.

*

Men Landbruget producerer jo Fødemidler til Befolkningen, og Fødemidler maa ikke stige i Pris, siges der.

Landbruget kunde maaske i den Forbindelse spørge: „Ja, men hvorfor maa saa alt andet stige, som sket er. Industri-varer til Befolkningens nødvendigste Behov o. s. v.“

Det siges, at Landbruget kan ikke i disse Aar gøre sig betalt for de Tab, man erkender, det har lidt i en længere Aarrække, men hvorledes skal det saa gaa i det lange Løb, naar Landbruget i daarlige Aar har opbrugt sine Reserver og ikke maa skabe nye, naar der skulde være en Mulighed?

Reserverne kan jo kun bruges een Gang, og faar Landbruget ikke en ny Reserve til at imødegaa daarlige Tider med, saa indrømmer jeg, at Fremtiden kan blive vanskelig nok.

*

Landbruget har jo allerede maattet foretage betydelige Reduktioner af sine Besætninger.

Forstander *Overgaard*, Ladelund, har i sin Tid regnet ud, at der i 1914—18 reduceredes for ca. 320 Mill. Kr.

Jeg har prøvet at foretage en Beregning over den Reduktion af Besætninger, der er sket under indeværende Krig, og det viser sig, at de allerede er reduceret med ca. $\frac{1}{2}$ Mill. Stkr. Hornkvæg og ca. $1\frac{1}{2}$ Mill. Stkr. Svin. Værdien heraf har jeg paa Grundlag af de ved Realisationen noterede Priser bereg-

net til ca. 336 Mill. Kr., og jeg mener nærmest, at Beløbet er lavt ansat. (Se iøvrigt Tabel 7.)

Tabel 7.
Reduktion af Besætning.

	Juli 1939	Decbr. 1941	Reduktion	
			1939—41	1914—18
Hornkvæg ialt	3 326 300	2 833 000	493 300	339 000
heraf Køer	1 642 200	1 403 000	239 200	286 000
Svin ialt	3 182 800	1 691 000	1 491 800	2 064 000
Avlssvin	407 600	181 000	226 600	196 000
		^{12/7} 1941		
Heste ialt	594 000	586 000	8 000	
Fuldvoksne	446 800	434 000	12 800	
Føl og Plage	147 200	152 000	÷ 4 800	

Det er jo givet, at en saadan Reduktion ikke kan gaa sporløst hen over Landbrugets Driftsresultater i den kommende Tid. Naar dertil kommer, at Høstens Værdi i 1941 antagelig er 3—400 Mill. Kr. mindre værd end i 1940, saa vil man se, at der ikke kan blive saa meget at give bort af. Og skulde der endelig blive noget, saa staar det offentlige i Beredskab med Skatteposen, i hvis bundløse Svælg den sidste Rest forsvinder.

Jeg skal blot anføre Ejendomsskatterne. (Se Tabel 8.)

Tabel 8.
Ejendomsskatter i Sogne- og Amtskommuner.

1913	20,3 Mill. Kr. ialt + til Staten 3,3 Mill.
1931	64,1 —
1932	59,9 —
1933	47,6 —
1934	65,8 —
1935	74,0 —
1936	81,8 —
1937	85,8 —
1938	97,7 —
1939	100,2 —
1940	109,5 —
1941	122,9 — (incl. Staten 6,3 Mill. og Udlign.fonden 16,7)

De var i 1913 i Landdistrikterne 23,6 Mill. Kr., men i 1941 122,9 Mill. Kr., en Stigning paa ca. 100 Mill. Kr., som kapitali-

seret svarer til 2 Milliarder Kr. eller nær ved det samme Beløb, som Landbrugets Prioritetsgæld er steget med i disse Aar.

Hertil kommer den enorme Stigning i Formue- og Indkomstskatterne. (Se Tabel 9.)

Tabel 9.

Indkomst- og Formueskat i Landdistrikterne.

1913/14	35,6 Mill. Kr.
1941/42	205,0 —
Stigning	<u>169,4 Mill. Kr.</u>

Ialt direkte Skatter til Stat, Amt og Kommune: Mill. Kr.

1913/14: 78,0, 1938/39: 646, 1939/40: 701, 1940/41: 911 og 1941/42: 955.

Man vil heraf se, at Indkomst- og Formueskatten i Landdistrikterne, som i 1913/14 udgjorde 35,6 Mill. Kr., i 1941/42 er steget til 205 Mill. Kr. eller omtrent med 170 Mill. Kr.

Ejendomsskatter og direkte Skatter er saaledes alene i Landdistrikterne steget med ialt ca. 270 Mill. Kr., og selv om dette Beløb ogsaa vedrører Ikke-Landbrugere, falder Størstedelen heraf paa Landbruget. Naar man derfor hæfter sig i saa høj Grad ved Landbrugets stigende Rentebyrde og regner denne Stigning til mellem 100—125 Mill. Kr., maa man samtidig være opmærksom paa, at Skattebyrden er steget langt stærkere.

Mon der ikke er Anledning til at minde om dette, naar man kritiserer Landbrugets Gældsstiftelse.

*

Ser man fremad, er der mange Farer, der kan true det danske Landbrug.

Produktions- og Afsætningsforholdene er højst usikre. Men lige saa stor Fare rummer uden Tvivl de Forpligtelser, det offentlige, Stat og Kommune, vil paalægge Skatteyderne. Og jeg tror, der er større Grund til at raabe et Vagt i Gevær overfor denne Fare end overfor Landbrugets Gældsstiftelse.

*

Landbruget vil gøre sin Pligt til det yderste. Men naar Parolen lyder paa Prisstop, kan Landbruget med fuld Ret hævde, at det aldrig har ønsket at udbytte den øvrige Befolkning.

Men det maa forlange Produktionsprisen + en rimelig For-tjeneste paa Linie med andre Erhverv, og det øvrige Samfund maa heller ikke glemme, at Landbruget har haft mange og meget daarlige Aar, hvor det har sat sin Formue til.

En Prispolitik overfor Landbrugets Varer, der yderligere reducerer Besætning og Produktion, vil være farlig for Landbruget, men endnu mere for den øvrige Befolkning.

De kommende Maaneder vil antagelig give en lille Forsmag med Hensyn til Flæsk og Kød, og man vil opdage, at det er bedre at give en saadan Pris, at Produktionen kan opretholdes i størst mulig Udstrækning, end at savne Varerne.

*

Ser man paa Prisstigningen og tager Det landøkonomiske Driftsbureaus Opgørelse over Tiden 1. Juli 1940 til 30. Juni 1941 er Resultatet:

Landbrugsprodukter ialt	1909—14: 100,	1940/41: 201,
Bygningsomkostninger	" : 100,	" : 293,
Maskiner og Redskaber	" : 100,	" : 375.

Disse Tal viser, at Landbrugsprodukterne er steget langt mindre end Bygninger, Maskiner og Redskaber, og gaar vi den øvrige Statistik igennem, vil man se, at bl. a. de fleste Industrivarer er steget endnu stærkere, ligesom Posten: Skatter og Kontingenter ogsaa glimrer med procentvis en af de største Stigninger.

*

Jeg har nu søgt at fremsætte en Række Bemærkninger om Landbrugets Gældsforhold, og hvad der staar i Forbindelse hermed.

Opgaven har imidlertid været saa omfattende, at det kun har kunnet blive nogle spredte Bemærkninger, og jeg har maattet lade meget ligge, som der var Anledning til at tage op.

Jeg har søgt at imødegaa en Del af de efter min Mening fejlagtige Paastande, som man saa ofte møder i Diskussioner om Landbrugets Gældsforhold, og jeg har søgt at begrunde min Opfattelse af disse Spørgsmaal.

Jeg har ikke lagt Skjul paa, at jeg ikke har megen Tro til de mange Universalmidler, der anbefales til Løsning af dette Problem. Det gælder Tanken om Renteudligning, Krisefond m. v. Og det gælder ogsaa med Hensyn til nye Laanformer, rentefrie Laan, værdifaste Obligationer, svingende Rente o. s. v., men Tiden tillader ikke, at jeg kommer nærmere ind paa disse Ting.

*

Jeg skal imidlertid være den sidste til at underkende Faren ved den store Gældsbyrde og ved stigende Ejendomspriser, og jeg tilraader derfor ved enhver given Lejlighed de Unge at være forsigtige ved Køb af en Ejendom. Jeg opfordrer dem til ikke at købe mere, end de kan magte, og sørge for at faa Prioritetsforholdene i Orden.

Men jeg erkender tillige, at jeg er saa inderlig imod hele dette Barnepigesystem, som man har villet indføre paa snart sagt alle Omraader indenfor Landbruget. Man søger at deklasere Landbruget som mindre egnet til at klare sine Sager end andre Erhverv, og jeg tror, at Landbruget ikke alene bør søge at vise denne Omsorg fra sig, men jeg mener tillige, at det med fuld Ret kan hævde, at det har administreret sine Sager saaledes gennem de svundne Aar, at det ikke behøver et særligt Formynderskab indført i Modsætning til andre Erhverv.

*

Vi ved, at der kan komme store Vanskeligheder, men det er min Tro, at saafremt Landbruget bliver ligestillet med andre Erhverv, vil det ogsaa være i Stand til at klare Tidens Vanskeligheder.

Men Landbruget maa kræve denne Ligestilling. Det er et Retfærdighedskrav, der maa og skal opfyldes.

Det danske Landbrug kan være sin Indsats bekendt. Det kan som saadan tilbagevise enhver Beskyldning om letsindige Dispositioner og letsindig Gældsstiftelse. Og det danske Samfund har i Dag mere end nogensinde Grund til at være Landbruget taknemlig for den Indsats, det har øvet under de meget beskedne Kaar, det har arbejdet under.

Landbrugets Gerning er mindst lige saa værdifuld som de øvrige Erhvervs — i Øjeblikket maaske endnu mere — men naar dette er Tilfældet, maa det ogsaa have Krav paa en rimelig Løn.

Vi ved, at det nuværende Slægtled har haft en haard Kamp, og adskillige har maattet give op.

Mange af vore gode Unge er derfor blevet betænkelige ved at løse af, men saadan maa det ikke være. Landbrugets Vilkaar maa være saaledes, at de Unge med Glæde og Fortrøstning kan tage Opgaven op.

De vil komme til at overtage store Forpligtelser, men jeg tror ikke, at Landbruget hverken i Nutid eller Fremtid kan klare sig med en mindre Kapital.

Denne Gældsbyrde kan være tung nok, men der er en Byrde, jeg for Tiden frygter endnu mere, nemlig den det offentlige vil lægge ikke alene paa det nuværende, men ogsaa paa det kommende Slægtleds Skuldre.

Og selv om vi fuldtud erkender Tidens Vanskeligheder, saa er der meget, der tyder paa, at disse kan blive endnu større i Tiden, der kommer. Men alligevel trækkes der enorme Veksler paa Fremtiden, Veksler paa den Ungdom, man tilsyneladende vil beskytte.

Burde man ikke fra det offentlige Side i højere Grad tænke paa dette?

*

Men vi haaber, at trods alle de Vanskeligheder, der kan og vil opstaa, maa Fremtiden alligevel byde Ungdommen saadanne Vilkaar, at de kan faa Glæde af deres Gerning.

Den er dygtigere og bedre udrustet, end vi var, da vi var Unge. De kan faa haarde Vilkaar at arbejde under, men det faar være en Trøst for dem, at naar alt kommer til alt, er det Dygtigheden, Energien, Modet og Evnerne til at faa noget ud af det, der er det afgørende.

Og det er ikke absolut afgørende, om de har lidt mere eller mindre Gæld. Derpaa har vi set saa rigeligt med Eksempler i de sidste Slægtled.

Og skal jeg slutte med et Ønske, skal det være dette, at

det danske Landbrug maa faa rimelige Kaar, og at de Unge ikke alene maa faa Mod til at løse os Ældre af, men at de ogsaa maa faa Glæde af deres Gerning, saaledes at de kan fortsætte og højne det danske Landbrugs Produktion og dets Anseelse til Gavn ikke alene for sig selv, men for hele det danske Samfund.

Foredraget efterfulgtes af følgende Diskussion:

Godsejer, Dr. med. *K. A. Hasselbalch* takkede Foredragsholderen for den interessante og klare Udredning af det udviklede Spørgsmaal, som Landbrugets Gældsforhold i Virkeligheden er, og som interesserer saa mange Mennesker, ogsaa uden for Landbrugets Kreds. Creditkassedirektør *Aksel Jensen* nævnte, at der var visse Spørgsmaal i Forbindelse med Emnet, som der ikke var Tid til at komme ind paa i Enkeltheder i selve Foredraget. Nu var der Lejlighed til at faa saadanne særlige Problemer nærmere uddybet.

Sekretær *Karl Madsen* vilde gerne have lidt mere Klarhed over, om vi nu alligevel ikke gennem et mindre Kapitalforbrug — og som Følge deraf ogsaa en mindre Produktion ganske vist — kunde have klaret os mere fordelagtigt igennem Tidens økonomiske Vanskeligheder. Er Udstedelsen af de 5 pCt. Obligationer den rigtige Rente-politik at føre for Kreditforeningerne, naar man ikke ved noget om, hvorvidt det i givet Fald er muligt at faa saadanne Laan konverteret. Tror Creditkassedirektøren ikke, at 4½ pCt. Obligationerne er mere fordelagtige for Landbruget i det lange Løb, selv om det i Laaneøjeblikket giver flere Penge med en højrentet Obligation?

Godsejer *Skånstrøm* havde med megen Interesse fulgt Foredragsholderens Udredning af, hvorledes man inden for Creditkassen for Landejendomme i Østifterne havde foretaget Konvertering. Forholdene er imidlertid vidt forskellige i de forskellige Landsdele. Ud fra sit Kendskab til Konvertering vilde Godsejeren paapege visse Farer, der kunde være forbundet med at konvertere. Den indebærer en vis Risiko, som i visse Tilfælde kan blive større end Konverteringens Fordele. I et Tilfælde, hvor der var indledet Forhandlinger angaaende en Konverterings Gennemførelse, var de med Konverteringen forbundne Omkostninger ca. 4 pCt., men da Sagen endelig var i Orden, var Omkostningerne steget til 9 pCt. Det er et meget betænkeligt Forhold ved Konverteringen, som helt kan ændre Vilkaarene. Kan der ikke fra Myndighedernes Side gøres noget for at forhindre, at Forholdene som saadan mere end egentlig Kurserne er Skyld i, at Konverteringen bliver noget helt andet i økonomisk Henseende, end man paa Forhaand var berettiget til at vente.

Efter Talerens Mening kunde Ejendomspriserne ikke siges at være højt oppe, idet han endnu ikke havde set en Ejendom solgt til højere Pris end Kreditforeningsvurderingen. Saalænge Priserne ikke overstiger denne Vurdering, kan de ikke siges at være høje. Prisforholdene i det hele taget og de saakaldte Produktionspriser er ikke alene det interessanteste, men ogsaa det mørkeste Kapitel i denne Sag.

Ekspeditionssekretær *Kjeld Bjerke* udtalte, at Afkastningsevnen eller Forventningen om Afkastning har en ikke ubetydelig Indflydelse paa Ejendomsprisen. I Efterkrigstiden saas det, at den stigende Afkastningsevne gav Anledning til Stigning i Køberkurven, den Kurve der viser, hvilken Pris en Køber er villig til at betale for en Ejendom. Der er dog ogsaa adskillige andre Aarsager til stigende Ejendomspriser, f. Eks. hvis Køb af Ejendom regnes for en god Form for Pengeanbringelse.

Taleren havde undersøgt, hvorledes en 10 pCt. Omsætningsskat og en Tillægsskat af Prisstigningen vilde indvirke paa Ejendomspriserne, men var kommet til det Resultat, at disse Forholdsregler formentlig vilde medføre en Nedgang i Omsætningen af Landejendomme, men næppe nogen Prisbegrænsning. En Jordrenteskat vilde muligt i højere Grad fremme en saadan Begrænsning. Man gaar i Almindelighed ud fra Priserne i 1909—14, men kan dette Prisgrundlag siges at være rigtigt?

Creditkassedirektør *Aksel Jensen* vilde over for Sekretær *Karl Madsen* hævde, at den store Produktion havde været en Nødvendighed for at klare os igennem den Udvikling, vort Landbrug har gennemgaaet i 1930'erne. Det store Produktionsapparat havde krævet betydelig Kapitalbinding, og da Landbruget ikke havde denne Kapital til Raadighed, medførte dette en yderligere Gældsstiftelse, som under de givne Forhold ikke var til at komme udenom, men selv om Gælden er steget stærkt, er der dog sket en endnu større Udvidelse og Forbedring af Produktionsapparatet.

Over for *Karl Madsens* Spørgsmaal om ikke det havde været bedre at nøjes med at udstede 4½ pCt. Obligationer og undlade 5 pCt. Obligationerne bemærkede *Aksel Jensen*, at den nuværende Situation, hvor 5 pCt. Obligationerne kunde opsiges til kontant Indfrielse til Pari, og der samtidig kunde faas et 4½ pCt. Laan ogsaa omtrent til Pari, netop viste Rigtigheden og Berettigelsen af at udstede 5 pCt. Obligationer, naar 4 og 4½ pCt. gik for langt under Pari.

Man taler om billigere Penge, men hvorledes er det muligt for Landbruget at faa billigere Penge? Da Halvdelen af Landbrugets Prioritetsgæld er Laan i Kreditforeningerne, skal der en Konvertering til for at nedsætte Renten for de ældre Laan, og Chancerne for en fordelagtig Konvertering har i visse Perioder været ret gode for en enkeltvis Konvertering, men en større samlet Konvertering har der

endnu ikke været Mulighed for, og da en saadan Konvertering omfatter meget store Beløb, vil den ogsaa være vanskelig at gennemføre.

For Sparekassernes Vedkommende ændres Renten jo gerne efter Konjunkturerne. Den kan gaa ret højt op, naar Pengene er dyre, men ogsaa sættes ned, naar de bliver billigere.

Godsejer Skånstrøm fremhævede, at Usikkerheden ved Konverteringen er et uheldigt Moment i Sagen. Foredragsholderen redegjorde i den Anledning for, hvorledes man i Creditkassen havde truffet Foranstaltninger til Formindskelse af dette Usikkerhedsmoment. Man søger at ordne Forholdene saaledes for Debitorerne, at Konverteringerne kan gennemføres meget hurtigt og paa den Maade, at de ved, hvad de skal give for de Obligationer, der skal købes, og hvad de kan faa for de Obligationer, der skal sælges. Men da Fremgangsmaaderne er forskellige i de forskellige Kreditforeninger, er det nødvendigt for de enkelte Debitorer at forhandle med deres egen Forening om Konverteringen.

Aksel Jensen beklagede, at Tanken om en Terminsbørs saa hurtigt var opgivet, idet han mente, at der ved mange Lejligheder var Brug for en saadan.

Over for Kjeld Bjerke udtalte Aksel Jensen, at det ikke var mere Jordbeskatning, Landbruget trængte til. Med den enorme Stigning, der har været igennem Aarene i Grundskyldsbeskatningen, maatte Landbruget bede sig fritaget for endnu mere af den Slags.

Aksel Jensen udtalte sin Glæde over, at Kjeld Bjerke var enig med ham i, at en Omsætningsafgift ved Handler med Landbrugsejendomme ikke vilde være formaalstjenlig.

Godsejer, Dr. med. *K. A. Hasselbalch* afsluttede Forhandlingen med en Tak til Foredragsholderen for Mødet og nævnte, at næste Møde i Landhusholdningsselskabet vilde blive Sommermødet paa Hindsgavl i Juni Maaned.
